

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

УДК 378.016:821.161.2

Горох Г. В.

ТВОРИ ЛІНИ КОСТЕНКО В КОНТЕКСТІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається використання мовностилістичних особливостей творів Ліни Костенко в контексті занять з української мови та стилістики української мови.

Ключові слова: стаття, контекст, твори, використання, мовностилістичні особливості, заняття, українська мова.

Актуальність статті обумовлена потребою ґрунтовного дослідження мовностилістичних особливостей поетичних творів Ліни Костенко. Спостереження над стилістичними засобами поетичних текстів може виявити цікаві та важливі факти, що ними можна буде скористатися для розуміння всієї різноманітності художнього мовлення, для вивчення авторських мовних систем.

Мета статті – навчити студентів визначати мовностилістичні особливості у поетичних творах Ліни Костенко.

Відповідно до мети дослідження нами визначено певне коло основних завдань, що їх належало розв'язати, а саме: виявити художні засоби мови поетичних творів Ліни Костенко та проаналізувати їхні стилістичні можливості.

– До якого стилю належить текст?

Якщо не можна вітер змалювати,

Прозорий вітер на ясному тлі,

Змалюй дуби, могутні і криласті, котрі од вітру гнуться до землі.

– Прочитайте уривки з віршів Ліни Костенко і визначте, до якої лексики за походження удається поетеса: як такий добір мовних ресурсів впливає на створення колориту, стиль поетичного мовлення?

Я, що прийшла у світ не для корид,

що не люблю юрби і телекамер,

о як мені упікся і обрид

щоденний спорт боротися з биками.

– Яку стилістичну роль відіграють старослов'янізми у тексті?

Мій дід Михайло був храмо­строїтель.

Возводив храми себто цілий вік.

Він був чернець, з дияволом воїтель,

печерник, Богоугодний чоловік.

Він був са­мітник, дуже був суворий.

Між Богом-чортом душу не двоїв.

І досі поминають у соборах:

храмо­строїтель Михаїл.

– До якого стилю належить уривок із поезії? Чи можуть використовуватися терміни в художньому стилі як стилістичний засіб, що увиразнює мову?

Поезія згубила камертон.
Хтось диригує ліктями й коліном.
Задеренчав і тон, і полутон,
і перша скрипка пахне нафталіном.
– Визначте тропи у даному уривку.
Чому ліси чекають мене знову,
На щит піднявши сонце і зорю.
Я їх люблю, я знаю їхню мову.
Я з ними теж мовчанням говорю.

– З'ясуйте, які запитання є риторичними, а які ні? Яка роль кожного з видів запитань у тексті?

Над Скандинавським півостровом, як північне сяйво, стоїть заворожуюча аура музики Гріга, Сібеліуса, дивовижних казок Андерсена. На іншому континенті маленька Колумбія підсвічена магічною аурую Маркеса. Чи ж треба казати, що Англія – це Шекспір, Байрон, Шеллі? Що Франція – це Вольтер, Бальзак, Руссо, Аполлінер? Що Італія – це нація Данте і Петрарки, Рафаеля і Мікеланджело. Бо не квадратне ж підборіддя дуче визначає її обличчя, а її художники і поети.

А чому б у таких самих діоптріях не подивитися на Україну? Якщо десь у світі чують – Україна, українці, які це асоціації викликає там? Хіба це не правомірне запитання? Ми вже держава. Тож чи не час замислитися, хто ми в очах світу і яку маємо ауру, а якщо не маємо, то чому?

– Визначте порівняння та епітети у поданому тексті.

Дощ полив, і день такий полив'яний.
Все блищить, і люди як нові.
Лиш дідок старесенький, кропив'яний,
Блискавки визбирує в траві.
Струшується сад, як парасолька.
Мокрі ниви, і порожній шлях...
Ген корів розсипана квасолька
Доганяє хмари у полях.

– Простежте вербалізацію концепту «час» у ліричній поезії Ліни Костенко.

Не час минає, а минаєм ми.
А ми минаєм ... ми минаєм ...
Так-то...
Тік-так, тік-так ... і в цьому вся трагічність.
Час – не хвилини, час – віки і вічність.
А день, і ніч, і звечора до рання –
Це тільки віхи цього поминання.
Це тільки мить, уривочок, фрагмент.
Остання нота ще бринить в повітрі –
Дивися. Час, великий диригент,
Перегортає ноти на пюпітрі.
(«Нехай подождуть невідкладні справи»).

– Визначте у поезії «Пряля» риму (разом із повтором), яка створює необхідний ефект передачі безперервного падіння сніжинок на землю, що є ознакою справжньої зими.

Пряля

Сидить пряля та й пряде –
сніг іде-іде-іде –

нитка рветься де-не-де –
а вона пряде й пряде.
Вже напярля хуртовин
На шапки для верховини –
На сувої полотна –
На завіску для вікна,
На хустини й укривало –
Мало, мало, мало, мало –
Сніг іде-іде-іде –

А вона пряде й пряде ... [4, с. 20].

– Визначте алітерацію у текстах:
Де ж ти, літо, поділось, куди поділось?
Осінь, ось вона, осінь!

Осінь, ось вона, ось! [4, с. 10].

Чи, може, це спинається грибочок?

Чи, може, це скрадається хижак?

То пролетить березовий листочок,
То пробіжить невидимий їжак [4, с. 15].

– Визначте художні образи в тексті і з'ясуйте засоби творення образності.

Цей ліс живий. У нього добрі очі.

Шумлять вітри у нього в голові.

Старезні пні, кошлаті поторочі,

Літопис тиші пишуть у траві.

– Визначте мовні особливості, наявні у поданому творі.

Вечірнє сонце, дякую за день!

Вечірнє сонце, дякую за втому.

За тих лісів просвітлений Едем

і за волошку в житі золотому.

За твій світанок, і за твій зеніт,

і за мої обпечені зеніти.

За те, що завтра хоче зеленіть,

за те, що вчора встигло оддзвеніти.

За небо в небі, за дитячий сміх.

За те, що можу, і за те, що мушу.

Вечірнє сонце, дякую за всіх,
котрі нічим не осквернили душу.

За те, що завтра жде своїх натхнень.

Що десь у світі кров ще не пролито.

Вечірнє сонце, дякую за день,

За цю потребу слова, як молитви.

– Визначте асонанс у вірші

Осінь, ось вона, осінь!

Осінь, ось вона, ось! [4, с. 10].

– Яку роль відіграє повтор слів у поезії? З якою метою він використаний у тексті, який ефект створює?

Мало цього – ще й тугу цю вовчу

в це щоденне людське улюлю!

аж поки згіркне слово «люблю»

оці Ніагари блуду і бруду

а я переплачу пересміюсь!

- Це переждати переждати
 це передвічне навперехрест
 це як перестріг – тебе перестріти
 це як переступ – слово і жест
 Перенебачу переночую
 передощиться переболю
 а я утечу в далекі Карпати
 а я цю любов задушу і уб'ю
 Зорі стозорі ви що – телепати?
 Чого ж ви так дивитесь в душу мою?
 – Коли в людини є народ, тоді вона людина.
 – Не треба класти руку на плече.
 Цей рух дорожчий, може, Ітаки в танці.
 Довіра – звір полоханий, втече.
 Він любить тиху паморозь дистанцій.
 Він любить час. Хвилина. Дні. Роки.
 Він дивний звір. Він любить навіть муку.
 Він любить навіть відстань і розлуку,
 Але не любить на плечі руки.
 – Які слова страхотливі – дволикість, дворушництво, двозначність, двоєдушність!
 Двомовність – як роздвоєне жало.
 Віки духовної руйнації.
 Змія вжалила серце нації.
 – Ми спадкоємці спадків розграбованих.
 – Нема прозрінь в тумані підозрінь.
 – Поясніть стилістичні особливості особових займенників.
 І в житті як на полі мінному,
 Я просила і цьому сторіччю хоч би той магазинний мінімум:
 – Люди, будьте взаємно ввічливі! –
 І якби на те моя воля,
 Написала я скрізь курсивами:
 – Так багато на світі горя,
 Люди, будьте взаємно красивими!
 – Визначте метафору у поданому тексті
 Жоржина на чорнобильській дорозі
 вже другий рік як струшують біду.
 – Визначте іронію у вірші:
 Колись були Орфеї, а тепер корифеї.
 А як же він став корифеєм, як не був Орфеєм?
 Сам Орфей не був корифеєм.
 Він навіть не бував у Спілці.
 – Визначте афористичні фрази у поданих віршах:
 Здається, часу і не гаю,
 Не встигаю, не встигаю!
 («Здається, часу і не гаю...»)
 – ...не розстрілюй часу робочого кулеметною чергою слів!
 («Відозва до балакучого гостя ...»)

– Визначте метонімічне та переносне значення слова у поданому тексті:

Іде епоха моя головата
Кудись від етики до синтетики.
Ближчий мені старий Гайявата,
Ніж всі досягнення кібернетики.

(«Сни білявого дня і чорнявої ночі»).

Старесенький, іде по тій дорозі.
Як завжди. Як недавно. Як давно.

– Визначте епітети у поданих рядках:

Черніг сідає в чорний човен
і ставить чорноятері

(«Акварелі дитинства»).

Виходжу в сад, він чорний і худий

(«Виходжу в сад ...»).

Чорний сон віків не збудеться ...

(«Летючі катрени»).

Чорна магія ночі, скажи мені голосом

Рік – ця тривога, ця ніжність...

(«Це не літо, це чад ...»)

Якого ж художнього ефекту досягає поетеса, використовуючи означення *чорний*? У перших двох цитатах, на перший погляд, воно вжите в прямому значенні слова, проте це оманливе враження. Справді, бувають *чорні човни*, *чорні ятері*, але Ліна Костенко ніби «відкриває» друге значення цього слова – *давні*, *старі*, бо йдеться про «акварелі» пам'яті дитини, яка пригадує епізоди раннього дитинства, щось домислює, фантазує. Подібну художню логіку спостерігаємо у другій цитаті, де означення *чорний* має ще ширший спектр під текстових значень: сад осінній, омийтий дощами, без листя. А сусідство метафоричного (вжитого у переносному значенні) епітета *худий* творить щемливу картину пізньої осені. У «Летючих катренах» образ *чорний сон віків* взагалі переростає у символ часу, позначеного війнами, екологічними й духовними катастрофами. Проте лірична героїня переконана в перемозі світла, життя над темними силами ночі, *чорним сном віків*. І, нарешті, останній приклад – болюче-відвертий роздум про диво кохання. Поетеса використовує метафору *чорна магія ночі*, яка підсилена епітетом *заворожене щастя* (закономірно – де магія, там і ворожіння) передає найтонші людські почування. Так, уміло користуючись словом, зокрема епітетами, Ліна Костенко творить неповторний світ, ім'я якому – поезія.

– Поясніть вживання займенників *ти* і *ви* стосовно однієї особи. Як розкриває автор динаміку стосунків героїв, виражає зміну почуттів у тексті?

Осінній день березами почавсь.

Різьбить печаль свої дереворити.

Я думаю про тебе весь мій час.

Але про це не треба говорити.

Я вас люблю, о як я Вас люблю!

Але про це не треба говорити.

– Де ставляться прикметники, якщо необхідно виділити ознаку? В якому стилі використовується такий порядок слів?

Тут люд осілий. Тут шанують труд ...

І мають славу розголосу.

У поетичному мовленні Ліна Костенко вживає метафори порівняння: наждачний перон, просмалена ворона, річка говірка, самотканий дощ [2]; березовий Ікар, бузиновий Пан,

дубовий Нестор [2]; бджолина музика мажорна; солов'їна арія старанна [3]; смарагдові луки, вінки цибулі бурштинові, смарагдова вечірня глушина, діамантові жуки, смарагдова тиша; здивовані гриби, безпритульні квіти, сонний гриб в смарагдовій куфайці [3]. Тут метафори-епітети виконують естетичну функцію у тканині поезії.

Поезія Ліни Костенко мудра й багатозначна. Її вірші мають міцний емоційний та інтелектуальний заряд. Поетеса втілює в малому – велике, у звичному – знайти незвичне, у буденному – підмітить рідкісне.

Творчість Ліни Костенко – цілюща і жива, яка не обійшлася без України, а Україна – не «обійдеться» без неї.

Список використаних джерел

1. Костенко Л.В. Над берегами вічної ріки / Л.В. Костенко. – К., 1977.
2. Костенко Л.В. Неповторність: вірші, поеми / Л.В. Костенко. – К. : Молодь, 1980. – 224 с.
3. Костенко Л. Бузиновий цар: [вірші] / Ліна Костенко. – К. : Веселка, 1987. – 28 с.

The article deals with the usage of the lingo-stylistic peculiarities by Lina Kostenko's works in the context of Ukrainian language lessons and the stylistics of the Ukrainian language.

Key words: *an article, context, works, the usage, lessons, lingo-stylistic peculiarities, the Ukrainian language.*

УДК 001.4:65.012

Карпенко Г. П.

ЛОГІСТИЧНІ ТЕРМІНОЛОГІЧНІ СТУДІЇ В УКРАЇНІ

У статті зроблено спробу охарактеризувати основні напрямки роботи в галузі логістичної термінології в Україні. Початок XXI ст. позначився інтенсивним дослідженням окремих терміносистем, поглибленням теорії терміна, виданням різногалузевих словників, створенням Державних стандартів на терміни визначення.

Оскільки мова науки віддзеркалює особливості людського пізнання, вивчення термінів з погляду їхнього становлення є одним із необхідних теоретичних аспектів формування науково обґрунтованих терміносистем. На сьогодні досліджено близько 100 терміносистем різних галузей знань: маркетингу – Шапран Д. П., лінгвістики – І. А. Ярошевич, Н. В. Медведь, інформаційних систем і технологій – А. О. Ніколаєва, Л. В. Філюк, економіки – Т. І. Панько тощо. У центрі уваги сучасних дослідників термінологія та терміносистеми в галузі технічних наук: Л.В. Козак – електротехнічна термінологія, Н. К. Ктитарова – металургійна термінологія, О. Г. Литвин – машинобудівна термінологія, А. О. Ніколаєва – термінологія програмування, комп'ютерних мереж та захисту інформації, Н.В. Нікуліна – терміни автомобілебудування та ремонту транспортного засобу, Л. М. Філюк – термінологія інформатики та ін.

Мета статті – виявити особливості використання українського словотвірного механізму в логістичній термінології.

Із становленням України як суверенної держави конституційне закріплення за українською мовою статусу державної, проблема національної термінології набуває глобального значення. Науково-технічний прогрес сприяє не лише бурхливому розвитку науки і техніки, а й вносить істотні зміни в лінгвістичну модель світу. Кількісні та якісні зміни, що відбулися в науці і техніці, сприяли появі нових терміносистем і поповненню старих термінами-неологізмами [2, с. 56]. Усі названі зміни зумовлюють до перегляду, систематизації та кодифікації наявної в мові термінології.